CSERHÁTSURÁNY KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

Cserhátsurány Község Önkormányzata

2676 Cserhátsurány, Petőfi út 3.
Telefon: 06/35-549-022; E-mail: onkormanyzat@cserhatsurany.hu

Iktatószám: 29-59/2017

JEGYZŐKÖNYVI KIVONAT

Cserhátsurány Község Önkormányzata Képviselő-testületének 2017. december 29. napján megtartott közmeghallgatásáról készül 19. jegyzőkönyvéből

2. Településképi Arculati Kézikönyv elfogadása

- Írásbeli előterjesztés a testületi anyag 2. számú melléklete -

Szántó József polgármester: Megállapítom, hogy a képviselő-testület nyílt szavazással, egyszerű többséggel, 4 szavazattal mellette, ellenszavazat nélkül meghozta az alábbi határozatát:

89/2017. (XII. 29.) önkormányzati határozat

Cserhátsurány Község Önkormányzata Képviselő-testülete (a továbbiakban: képviselő-testület) a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet 21. § (1) bekezdése alapján, figyelemmel a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 23.§ (2) bekezdésére úgy határozott, hogy jelen határozat 1. melléklete alapján Cserhátsurány településképi arculati kézikönyvét elfogadja.

A képviselő-testület felhatalmazza a polgármestert, hogy a településképi arculati kézikönyv valamint a településkép védelméről szóló rendelet elfogadását követő 15 napon belül rövid, közérthető összefoglaló kíséretében tegye közzé és küldje meg hitelesített pdf és szerkeszthető digitális formátumban az elfogadásról szóló jegyzőkönyvvel együtt a Lechner Tudásközpontba, az állami főépítészi hatáskörében eljáró Nógrád Megyei Kormányhivatalnak valamint a Nógrád Megyei Kormányhivatal Balassagyarmati Járási Hivatala Építésügyi Osztályának.

Cserhátsurány, 2017. december 29.

Szántó József
polgármester

Petrás Judit
jegyző

1. melléklet a 89/2017. (XII. 29.) önkormányzati határozathoz

CSERHÁTSURÁNY

Településképi Arculati Kézikönyve

2017

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés
2. Cserhátsurány bemutatása
3. Örökségünk
4. Településképi szempontból meghatározó területek
5. Ajánlások
6. Jó példák

BEVEZETÉS

1

Az építészetet szokás megfagyott zeneként emlegetni. És valóban nagyon sok hasonlóságot találhatunk egy zenemű és az építészet között. Az építészet sokszínűségét adja a változatos utcák, terek, épületek sokasága, mint egy zenekarban a sokféle hangszer: vonósok, fúvósok, ütős hangszerek. Ugyanakkor, ha ezek egymásra tekintet nélkül zenélnek, lehet külön-külön még szép dallam is, amit játszanak, az összkép hamis. Ugyanígy a házak is lehetnek eltérőek egymástól, más rendeltetésűek, de ha nincsenek tekintettel egymásra, zavaros, élhetetlen környezetet alakítanak ki.

A kézikönyv segítség kíván lenni: a település bemutatásával, az értékek megismertetésével és az útmutató résszel tárja fel az épített környezet szépségeit. Bevezeti az olvasót az építészeti értékek tárházába, hogy olyan

házat tudjon építeni, ami valódi büszkeséggel töltheti el, és a település képéhez illeszkedik, azt ízléssel viszi tovább.

Az ajánlások nem tekinthetők kötelező jellegűnek, a céljuk nem a tervezési szabadság megkurtítása, uniformizálása, hanem éppen a valós értékek megismertetése, a sokféle izgalmas lehetőség feltárása. Az unalomig másolt, giccses, sokszor import klónok helyett a település karakteréhez illeszkedő választási lehetőségek bemutatása, a nem diktált, hanem valódi szabadság megismertetése.

A kézikönyv nem egy merev, lezárt egész, hanem nyílt, folyamatos hozzászólást és változtatást lehetővé tevő kezdeményezés kíván lenni, ahogy a település története sem befejezett, hanem folyamatosan továbbíródik. Ezért, ha újabb szép ház születik, az bekerülhet, sőt be is kell, hogy kerüljön a könyvbe, hogy ezáltal büszke lehessen rá építtetője, tervezője, kivitelezője és a település egyaránt.

Egy ház elválaszthatatlan kapcsolatban van környezetével, szomszédaival, településével. Valódi gyümölcse pedig csak annak a kapcsolatnak van, ahol a felek egymást megismerik, szeretik és békében élnek egymással. Igaz ez az emberi kapcsolatoktól a zenén át egészen épített környezetünkig

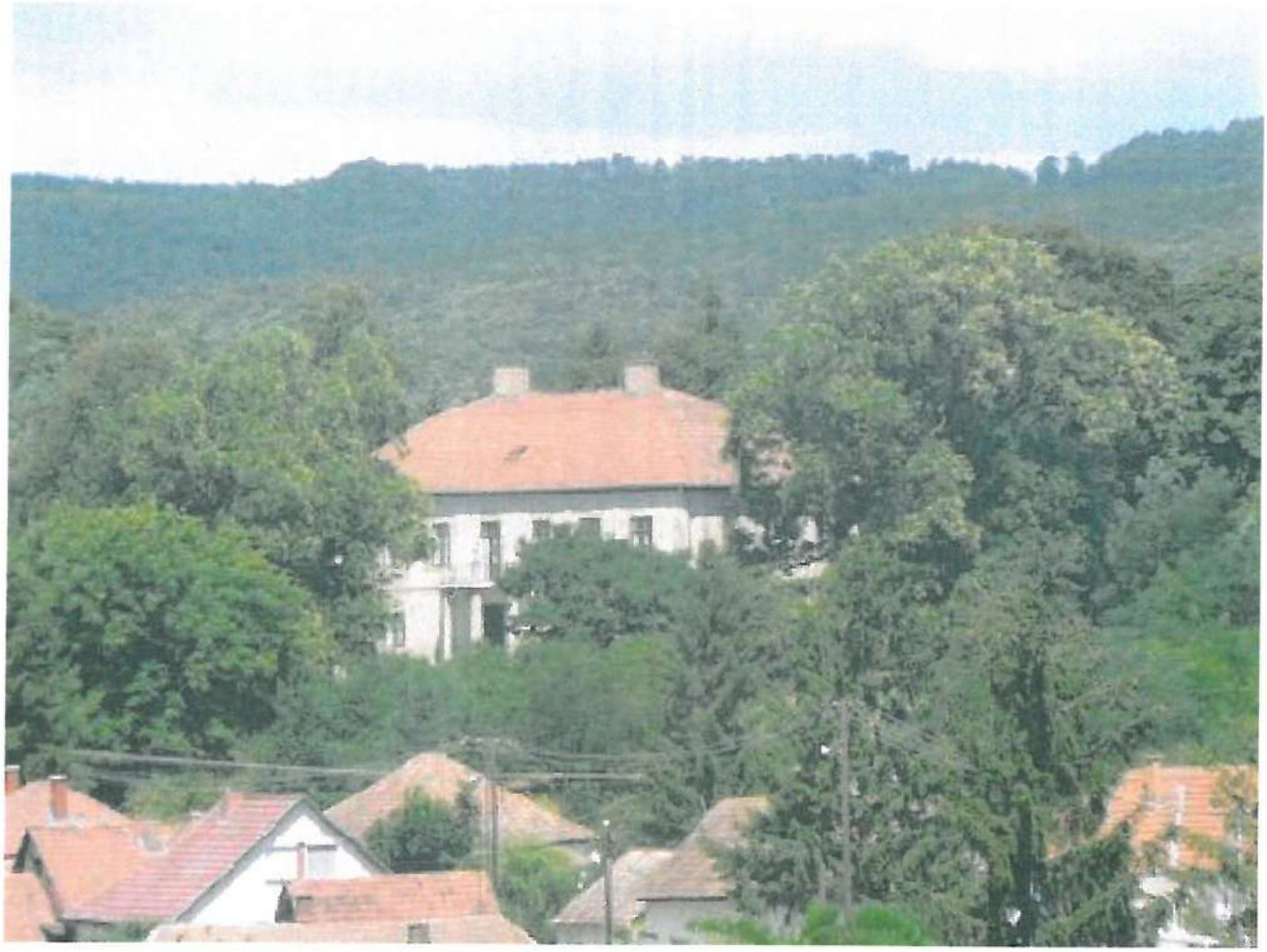

Cserhátsurány bemutatása 2

Cserhátsurány a belső Cserhát egyik legszebb fekvésű települése, nem csupán körül veszik dombok, de a falu egyes részei is magaslatokra épültek, így például temploma, mely a megye egyik legszebb szakrális műemléke, miként szintén szép kastélyai.

De a község halastava sem külterületen van, hanem a falu központját gazdagítja, így tovább növeli az amúgy is szemet gyönyörködtető panorámát. Bármennyire is hangulatos a település, az nem állt arányban az itteni életfeltételekkel. A XIX. századtól mind kevesebbeknek jelentett biztos megélhetést a föld, a gazdák többnyire 4-6 holdat műveltek, így sokan kényszerültek a közeli városokban, elsősorban Salgótarjánban munkát vállalni. Később, a II. világháború után megalakult termelőszövetkezet sem oldotta meg a helybéliek gondjait, ahogy a '90-es évektől alakuló magánvállalkozások sem. Mindazonáltal a táj szépsége és megörökölt műemlékei gazdag lehetőségeket kínálnak jövője számára.

Ahogy gazdag a múltja is. Errefelé is találtak az időszámításunk előtt 2000-2500-ban létező lengyeli kultúra tárgyi emlékeiből, más helyütt pedig a honfoglalás idejéből származó sírokat tártak föl. Hamar megtelepültek itt a honfoglaló magyarok, ezért is lehetett nagyon korai első említése az 1138-ban kelt dömösi prépostság alapítólevelében. „Villa Suran"-nak írták, így is maradt meg századokig: Surányként emlegették, csupán a XX. század elején tették hozzá megkülönböztetésül a Cserhát előtagot. Nem tudni pontosan a „suran" eredetét, leginkább szláv gyökerűnek mondják, s lehet egy társadalmi rang szava is, de lehet, hogy a „sógor" jelentésével bírt.

A középkorban egymást váltották földesurai, először a Csór nemzetségé volt, aztán egy ideig Szanda várához tartozott, majd a Liszkóiak és a Surányiak osztoztak rajta, végül Szanda elestével török kézre került, s néhány évtized alatt elnéptelenedett. Az újjáélesztését akkori birtokosai szlovák jobbágyok betelepítésével oldották meg. Támogatták meggyökerezésüket nem csupán azzal, hogy földet biztosítottak megélhetésükhöz, hanem szabad vallásgyakorlásukat is lehetővé tették. Kivált, ha a birtokos is protestáns volt. Márpedig a Sréterek, a település XVIII. századi urai maguk is evangélikusok voltak, így eshetett meg, hogy Sréter György egy sörházból imaházat alakított ki a hívek számára.

Később pedig rendes templomot építtetett a földjén, ma ez Surány egyik szép műemléke. Egyébiránt Tessedik Sámuel volt a Sréter-kastély lelkésze és házi tanítója.

Ma hivatásos pedagógusok dolgoznak benne, mivel az épület a település iskolája, s természetesen a hajdani pedagógus-lelkészről nevezték el, akiről évente megemlékezik a falu. Legszebb épülete azonban a tájat uraló gótikus temploma, melyet még 1244-ben emeltek, s nem csupán az épület, de belső terének megőrződött freskórészletei is különlegesek.. A vele szemközti dombon pedig a XVII. században épült Jánossy-kastély vigyázza a környéket négy saroktornyával.

Mindemellett a település hírét viszi már országosan is őszi duatlon-terepfutó versenye, miként az is, hogy áthalad rajta az Országos Kék Túra.

Örökségünk

Műemlékek, illetve műemléki értékek a községben a következők:

1. A római katolikustemplom:
Dombon, szabadon álló, T alaprajzú templom. Középkori része egyhajós, keletelt, nyeregtetős templom, Ny-i homlokzata előtt nyolcszögű, támpilléres toronnyal, a torony D-i oldalán lépcsőtoronnyal, a hajóval azonos szélességű, poligonális záródású, támpilléres szentéllyel, bejárati előcsarnokkal. Az É-i hajófalhoz sekrestye kapcsolódik. A szentély és a torony ablakai gótikusak, javarészt csúcsívesek. Ennek a templomnak a D-i hajófalához 1934-ben téglalap alaprajzú, támpilléres, nyeregtetős új hajó - a T függőleges szára - épült, K-i oldalán nyeregtetős bejárati előcsarnokkal. Ezáltal a középkori templom vált a megnagyobbított templom szentélyévé. A középkori rész famennyezetes, bejárati oldalán karzat. A karzatalja csehsüveg boltozatos, a sekrestye bordás keresztboltozatos, zárókővel. Gótikus bejárat, karzatfeljáró nyílása, sekrestyeajtó, szentségtartó, talapzattal, keresztelőmedence. Berendezés: főoltár, 1689, oltárkép, 19. század; Immaculata-szobor, 18. század. Az új hajó síkmennyezetes. Építtette Csór Tamás királyi főajtónálló 1344-ben. Tornya a 16. század elején épült, karzata a 18. század végén. 1934-ben bővítették, térszerkezetét gyökeresen megváltoztatták (építész: Lux Kálmán).

A templom műemléki környezete is védett.

2. Az evangélikus templom:
Szabadon álló, egyhajós templom, DNy-i homlokzata síkjában toronnyal, a hajónál keskenyebb, szegmentíves záródású szentéllyel. Nyeregtetővel, amely a szentély felett lekontyolt. Bejárata a DNy-i, feljárat a toronyba a DK-i homlokzaton. Belseje síkmenynyezetes, a hajó bejárati oldalán karzat. Berendezés: 18. század vége; oltárkép: 1800 körül. Építtette a Sréter család, valószínűleg közvetlenül a türelmi rendelet megjelenése után. Tornya 1829-ben épült.

Az épületen lábazat és egységes párkány fut körbe, ez utóbbi a főhomlokzaton kétrészessé bővül. A három részre osztott főhomlokzat falmezőit téglalap alakú, bemélyedő faltükrök tagolják. A középsőben helyezkedik el a tagolt kőkeretes, záróköves, szegmentíves záródású kapu, fölötte fekvő téglalap alakú, ívesen nyesett sarkú bemélyedő faltükör, e fölött szegmensíves záródású, egyszerű szalagkeretes, záróköves ablak. A koronázópárkány fölött két toronyszint emelkedik, mindkettő lábazatról, a falmezők kialakítása az ismert tükrös. A szinteket egyfajta ívsoros párkány választja el egymástól, a másodikat órapárkány zárja le. Az alsó szint ablaka majdnem négyzet alakú, szegmensíves záródású, a felső ablakai félköríves lezáródásúak. Ez utóbbiakat pilaszterekről emelkedő egyszerű szalagkeret kereteli.
A hajó faltagolása is az előbbiekhez egyező ablakai szegmensíves záródásúak, tagolt szalagkerettel. A délkeleti sarkon toronybejárat, kő szalagkerettel, a tagozatok (fül, zárókő) egyszerű bevéséssel vanak rajta jelezve.

Az evangélikus templom műemléki környezete szintén védett.

3. Jánossy-kastély:
Egykori parkjának megmaradt részén, dombtetőn, szabadon álló épületek együttese alkotja a védett műemléket: a kastély, attól ÉK-re két melléképület, DNy-ra két őrtorony. Pártázatos, pilléres, falazott kerítés övezi, a kapupilléreken

oroszlánszobrokkal. A kastély négy saroktornyos, földszintes épület, kontytetővel, a tornyokon hagymasisakkal. ÉK-i homlokzata két saroktornya között falazott pilléres tornác. Kéttraktusos, boltozott helyiségekkel, kőkeretes nyílásokkal, 19. századi szárnyakkal és vasalatokkal. Egyik tetőgerendáján 1811-es évszám. A melléképületek (istálló és ún. "kiskastély") L alaprajzúak, földszintesek. Nyeregtetővel fedettek, az istálló egyik szárvégződésén lekontyolva. A kiskastély helyiségei boltozottak. Az őrtornyok nyolcszög alaprajzúak, kettős ívű sisakkal. A 17. század elején épült a Jánossy család számára, 1811-ben udvari homlokzatát klasszicista stílusban átalakították, és bővítették. 1945-ig a Jánossy család birtokolta. Melléképületei a 18. században épültek.

4. Simonyi-kastély:
Szabadon álló, téglalap alaprajzú, egy emeletes épület, konytetővel, cserépfedéssel. Kerti homlokzatának középtengelyében néhány lépcsőfoknyi magas, sokszögű teraszról emelkedő oszlopok (4 db.) hasonló alaprajzú erkélyt tartanak, átellenes homlokzatának földszinti középtengelye előtt két oszlop tartotta kocsialáhajtó van. Hosszabbik homlokzatai 7-7, rövidebbik homlokzatai 4-4 (3+1 vaktengely) tengelyesek. Az épületen lábazat és a két szint közötti osztópárkáy fut körbe. A falakat bemélyedő faltükrök tagolják, felső sarkaik ívesen záródnak. A nyílások állótéglány alakúak, keret nélkül, kifelé-befelé nyíló szárnyaik között apácaráccsal. Az emeleti nyílások fölött vízszintes szakaszról induló és oda visszatérő szegmensíves szemöldökök vannak. Bejáratai a két hosszabbik homlokzat középtengelyében és a DK-i rövidebb homlokzat harmadik tengelyében nyílnak.

Helyi védelem alatt álló épületek:

Dobó Katica út 5.	242 hrsz.
Hunyadi út 23.	302 hrsz.
Jókai út 19.	353 hrsz.
Kinizsi út 6.	126 hrsz.
Kinizsi út 15.	119 hrsz.
Kinizsi út 27.	113 hrsz.
Rákóczi út 57.	417 hrsz.
Rákóczi út 61.	422 hrsz.
Rákóczi út 63.	421 hrsz.
Rákóczi út 65	420 hrsz.
Rákóczi út 67.	419 hrsz.
Szabadság út 1.	4/4 hrsz.

Településképi szempontból meghatározó területek

4

Cserhátsurány területén az építészeti karakter szempontjai alapján három szerkezeti egységet érdemes megkülönböztetni.

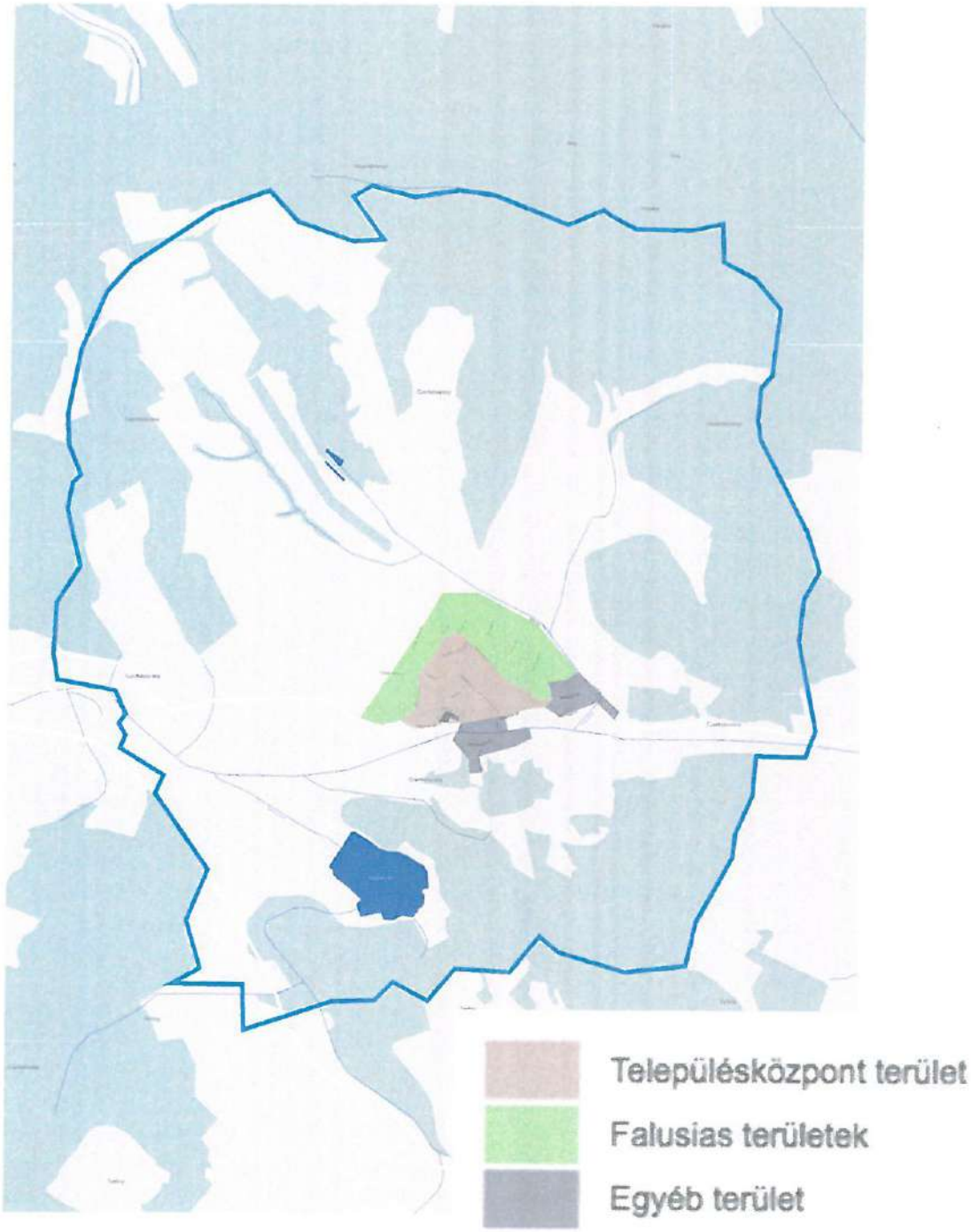

Az első, a **történeti, átalakuló településközpont területe**, melybe a kastélyok környezete is beletartozik. Viszonylag szabálytalan, változó nagyságú és geometriájú telekszövete, kanyargó utcái miatt kissé széteső a szerkezete. Sűrűbb és ritkásabb beépítés váltakozik az utak mentén.

Kifejezetten a központ is eléggé nehezen lehatárolható, a községháza, a kastélyok, és a központban lévő halastó és környezete nem alkot homogén településképet.

A központban lévő tó környéke a Jánossy-kastély felől

Potenciálisan sok lehetőség van még a területben, ám a rendkívül terjengős és széttagolt közterületszövet még sok rendezni valót tartogat a falu számára.

A központ egyes épületei nem alkotnak egységes egészet, kissé mozaik szerű a beépítés utcaképe.

A községháza és környezete

A CBA boltja a központban

A családiházas telkeken a földszintes, hagyományos, fésűs-oldalhatáros beépítésű telkektől a ma oly divatos, mediterrán jellegű, vagy éppenséggel kiemelt, kétszintes villaszerű épületek egyaránt megtalálhatók.

A hagyományőrzés és az új módi egymás mellett

A második szerkezeti egység a község északi-nyugati fertályán, az evangélikus templom tágabb környezetében kialakult, újabb, **rendezett falusias osztású utcák területe,** ahol a viszonylag egyenes vonalvezetésű utcák mentén, nagyjából egyenletes, szabályos osztású telkeken épültek meg a múlt század végétől napjainkig a lakóépületek. Itt már egységesebb utcakép, konszolidáltabb beépítés érvényesült.

A harmadik szerkezeti karakterbe az **egyéb** beépítésűnek nevezhető, előbbi két területen kívüli, döntően a Feketevíz patak mentén, és a katolikus templom környezetében épült **vegyes beépítésű területek** tartoznak. Itt túlnyomóan hagyományos falusias, oldalhatáros beépítésű telkek vannak, a szétszórtan elhelyezkedő utcákban.

Viszonylag sok a közterületi zöldfelület a községben. Ezek nagy része kiépítetlen parkterület, természetközeli fentartással. Művi beavatkozással kialakított parkrészletek a Községházával szemben találhatók, illetve a Takarékszövetkezet mellett van kialakulóban egy kis üldögélésre, elmélkedésre csábító zöldterület. Szépen gondozott a temető.

A történeti településrészen a foghíj beépítéseknél követendő a hagyományos fésűs telepítési forma, mely jobban illeszkedik az utcaképbe.

A beépítésben törekedni kell az egységes tetőforma és hajlásszög alkalmazására, nem jól illeszkedik az alacsony hajlású tető az utcaképbe.

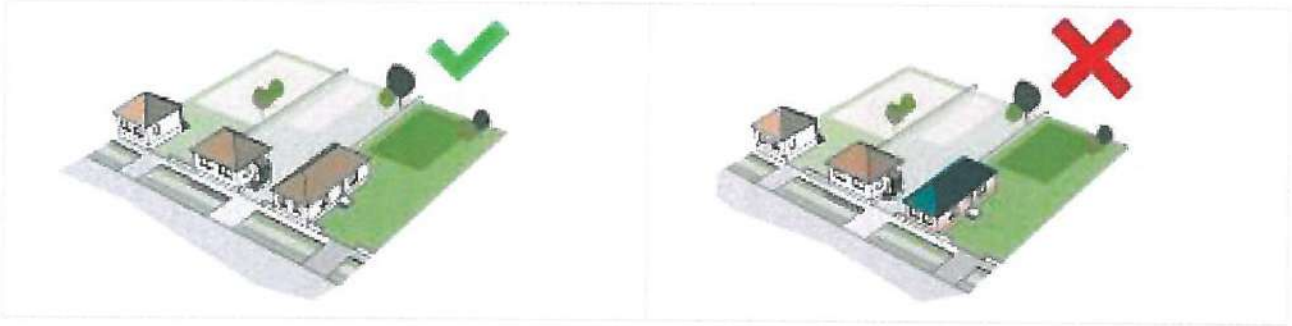

A hagyományos utcasorból kilóg a mégoly jó épület is, ha cserépfedés helyett valamilyen lemezes fedést alkalmazunk, vagy a héjazat színével kirí az épület a sorból.

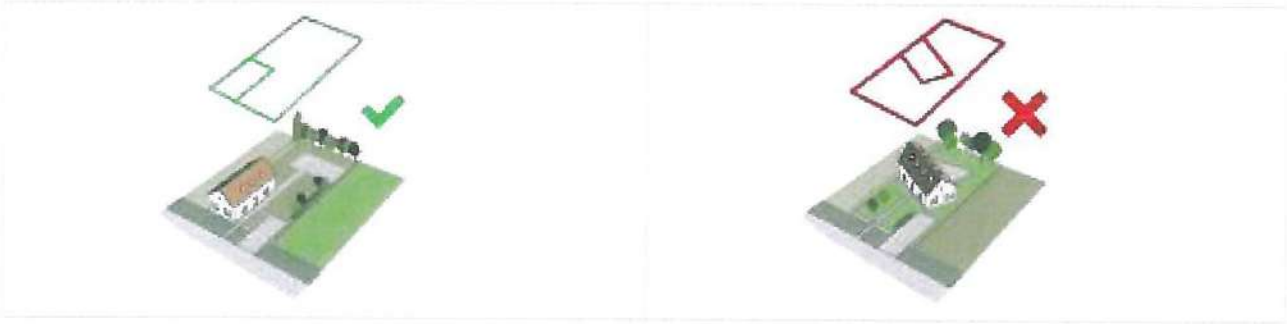

A kialakult fésűs beépítés foghíján nem szabad a kialakult rendtől eltérő épülettelepítést alkalmazni, mert megbontja az utcaképet.

Kialakult utcasorba új épület építésekor törekedni kell a minél egyszerűbb épülettömeg és tetőformálásra. A sok törésvonal és vápa sok meghibásodási pont, ráadásul nem is szép.

Tartózkodni kell foghíjbeépítés esetén a hagyományos utcasorban az alacsonyhajlású tetővel fedett, tagolt tömegű, ún. "mediterrán típusú" épülettömegtől. Az új osztású, esetleg üdülőterületen helyénvaló lehet, de itt az északi régióban településképileg rossz választás.

A hagyományosan földszintes, magastetős falusias utcaképbe nem illeszkedik bele egy lapostetős, esetleg tagolt, részben emelt, vagy több szintes épület. Az ilyen beépítést kerülni kell.

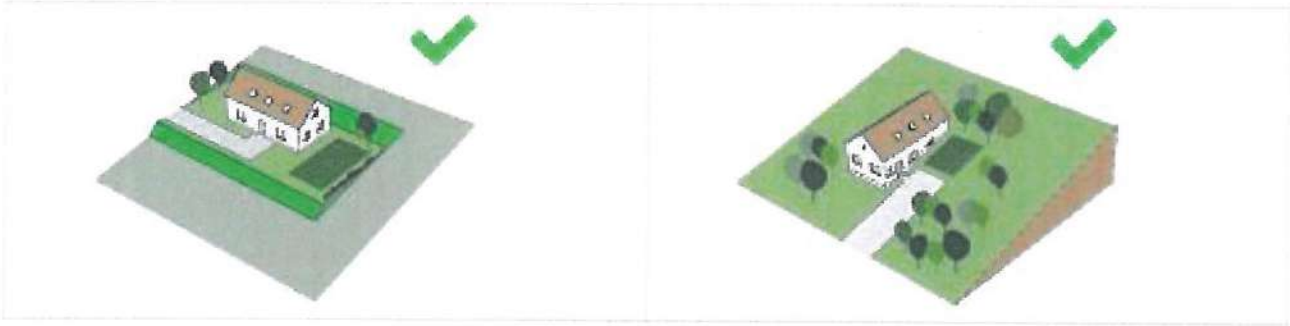

Lejtős terep esetén tartózkodni kell a túlzott mértékű tereprendezéstől, Sem a teljes szintmagasságot elérő, vagy közelítő mértékű bevágás, sem az ilyen mértékű feltöltés és vízszintesre rendezés nem jó megoldás. Épület állákonysági, illetve terepsuvadási problémákat okozhat. Legjobb megoldás a terepre ültetett, esetleg meglépcsőzött épület, illetve ha a kívánt tereprendezést felezve, részben bevágással, részben feltöltéssel teljesítjük.

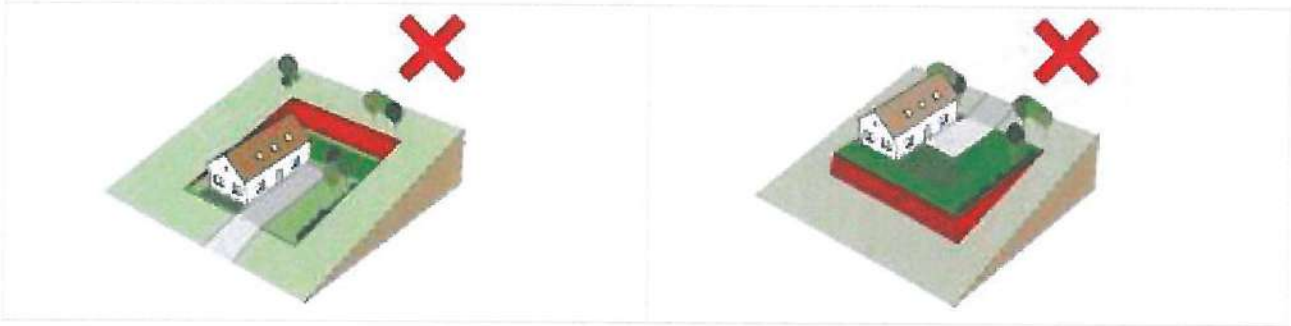

Falusias utcaképben sem a túl enyhe, sem a túl meredek hajlású tető nem tud harmonikusan illeszkedni.

A túlzó mértékű tereprendezés azon kívül, hogy veszélyes, az épületet is elidegeníti az utcától.

A földszintes falusias beépítés mellett az alacsony. Átlátható kerítés az alkalmas. A magas, zárt növényzetű, vagy tömör kerítés kizárja az utca természetes közegéből az épületet.

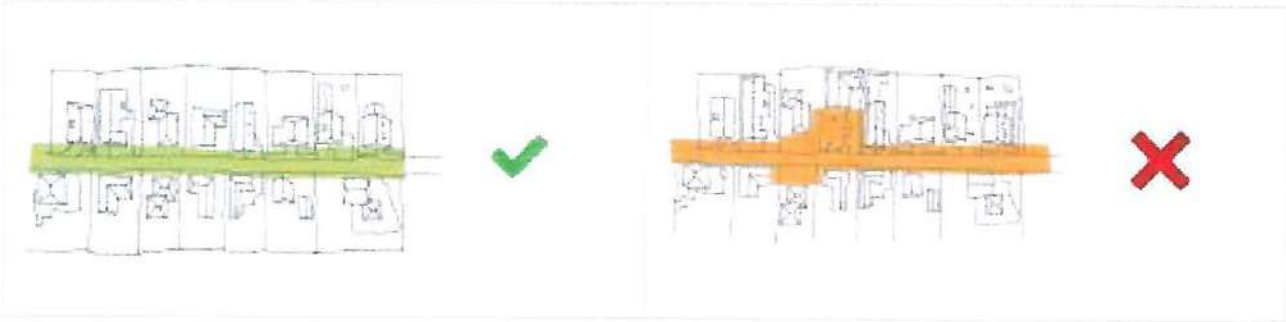

A kialakult kis előkertes, vagy előkert nélküli utcasorban nem jó megoldás a nagy előkerttel telepített épület. Szétbontja az utcaképet.

Az egységes épületsorhoz illeszkedés mindig jó eredményt hoz. Kerülni kell a hivalkodó tömegformálást és épületszínezést.

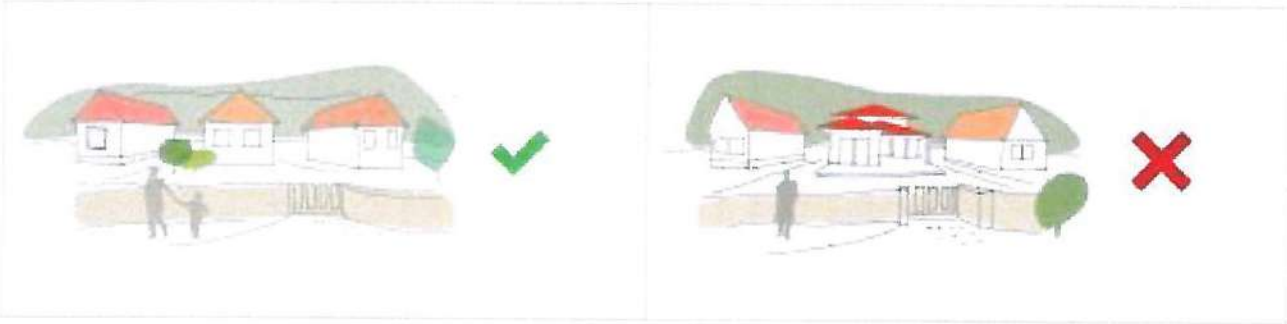

Bármennyire is van hely a telken, a hagyományos faluképtől idegen a mediterrán tetős beépítés.

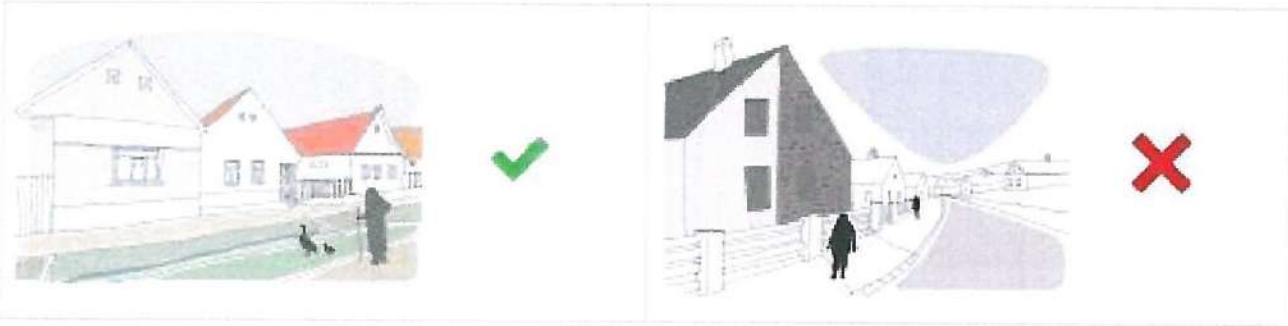

Tartózkodni kell a moderneskedő homlokzatformálástól és anyaghasználattól.

JÓ PÉLDÁK

A község központjában, a falu főutcáján sok jó példa található az illeszkedésre érzékeny felújításra, foghíj beépítésre.

A hagyományőrző felújítás egy szép példái a községből, és más faluból

Akár utcára merőleges, akár párhuzamos gerincű tetőkkel, de mindenképpen egységesen, harmonikus utcaképet alkotnak az épületek.

Érdemes figyelmet fordítani a részletekre is. Egy szép, esztétikus kerítés, jól megválasztott homlokzati díszítő motívum, például ablakkeretezés, sokat emel egy átlagos épület megjelenésén is.

Az áttört kerítés betekintést enged a szépen gondozott előkertbe.

Az oszlopok, tornácok, kémények gondos, izléssel díszes kialakítása emeli az utcaképet

A közterületen, a házak előtt szépen gondozott, nevelt zöldsávok, előkertek kedvező faluképet eredményeznek.

A közterületeken elhelyezett utcabútorok, főképpen, ha hagyományos anyagokból készültek, helyi motívumok díszítik, minőségileg emelik az utcaképet.

Készült Cserhátsurány Község Önkormányzata megbízásából.

A kézikönyvet szerkesztette az önkormányzat által rendelkezésre bocsájtott anyagok és saját fotók felhasználásával Moór Mátyás főépítész

Ábrák: Lechner Tudásközpont